

UDK: 334.356.7 :314.01

**YASHIL IQTISODIYOTNING O'ZBEKISTONDAGI ISTIQBOLI:
EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY O'SISH****THE PROSPECTS OF GREEN ECONOMY IN UZBEKISTAN:
ECOLOGICAL SUSTAINABILITY AND ECONOMIC GROWTH****ПЕРСПЕКТИВЫ ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ:
ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ****Oxunjon Sotvoldievich Nazarmatov***DSc, dotsent*+998918847733, a.nazarmatov85@gmail.com**Alijonova Rayxona Akmaljon qizi***Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Farg
'ona filiali 1-bosqich talabasi*+998901625535, rayxonaalijonova@gmail.com**Annotatsiya**

Mazkur maqolada O'zbekistondagi yashil iqtisodiyotning istiqboli ekologik barqarorlik va iqtisodiy o'sish nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Yashil iqtisodiyot ekologik resurslarni tejash, chiqindilarni kamaytirish va energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan faoliyatni ifodalaydi. Maqolada O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni, mavjud muammolar va ushbu sohadagi imkoniyatlar o'rganiladi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida sifatli va miqdoriy tahlil usullari qo'llanilib, natijalarda ekologik va iqtisodiy o'sishning o'zaro bog'liqligi, yashil iqtisodiyotga kirishning foydalari va uning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri ko'rsatilgan.

Abstract

This article analyzes the prospects of green economy in Uzbekistan from the perspective of ecological sustainability and economic growth. Green economy is focused on resource conservation, waste reduction, and energy efficiency. The article examines Uzbekistan's transition to a green economy, the challenges it faces, and the opportunities in this area. The research methodology includes both qualitative and quantitative analysis, and the results highlight the interconnection between ecological sustainability and economic growth, the benefits of green economy, and its impact on the country's economy.

Аннотация

В данной статье анализируются перспективы зеленой экономики в Узбекистане с точки зрения экологической устойчивости и экономического роста. Зеленая экономика ориентирована на сохранение ресурсов, сокращение отходов и повышение энергоэффективности. В статье рассматривается переход Узбекистана к зеленой экономике, существующие проблемы и возможности в данной области. Исследовательская методология включает как качественный, так и количественный анализ, а результаты подчеркивают взаимосвязь между экологической

устойчивостью и экономическим ростом, преимущества зеленой экономики и ее влияние на экономику страны.

Kalit soʻzlar

Yashil iqtisodiyot, ekologik barqarorlik, iqtisodiy oʻsish, energiya samaradorligi, ekologik resurslar, Oʻzbekiston, barqaror rivojlanish.

Keywords

Green economy, ecological sustainability, economic growth, energy efficiency, ecological resources, Uzbekistan, sustainable development.

Ключевые слова

Зеленая экономика, экологическая устойчивость, экономический рост, энергоэффективность, экологические ресурсы, Узбекистан, устойчивое развитие.

KIRISH

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabr kungi “2030-yilgacha Oʻzbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga oʻtishga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish boʻyicha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi PQ-436-son qarorida 2022 — 2026-yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasida (<https://lex.uz/docs/-5841063#-5843875>) belgilangan vazifalarni amalga oshirish, Oʻzbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga oʻtish strategiyasi doirasida “yashil” va inklyuziv iqtisodiy oʻsishni taʼminlash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida resurslarni tejashni yanada kengaytirish maqsadida qaror imzolandi.

Oʻzbekistonda iqtisodiy oʻsishning yuqori surʼatlari va rivojlanayotgan sanoat tarmoqlari ekologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Yashil iqtisodiyot – bu ekologik barqarorlikni saqlash va iqtisodiy oʻsishni uygʻunlashtirishga intiluvchi yangi iqtisodiy modeldir. Ushbu maqolada Oʻzbekistonda yashil iqtisodiyotning joriy holati, uning rivojlanish istiqbollari va oʻziga xos muammolari tahlil qilinadi. Yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi - tabiiy resurslardan samarali foydalanish va ekologik taʼsirlarni minimallashtirishdir.

I. MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Yashil iqtisodiyot boʻyicha soʻnggi yillarda bir qancha ilmiy va amaliy tadqiqotlar oʻtkazilgan. Dunyo miqyosida yashil iqtisodiyotning iqtisodiy oʻsish va barqaror rivojlanishdagi oʻrni keng muhokama qilinmoqda. Oʻzbekistonda ham ekologik barqarorlikni taʼminlash boʻyicha turli loyihalar amalga oshirilgan, ammo koʻplab muammolar, shu jumladan, energiya resurslarining isrof boʻlishi, chiqindilarni boshqarish tizimining zaifligi mavjud. Bunday holatlar mamlakatda yashil iqtisodiyotga oʻtish jarayonini murakkablashtirmoqda. Ushbu muammolarga yechim sifatida mamlakat 2016-yilda rejali iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga oʻtishni boshladi. U oʻzining iqtisodiy transformatsiyasini yashil yondashuv bilan kuchaytirish zarurligini tan oldi. Hukumat yanada barqaror iqtisodiy modelni yaratish majburiyatini oldi. Xususan, 2022-yil dekabr oyida imzolangan prezident qarorida bu borada hokimiyat organlari tomonidan amalga oshirilishi lozim boʻlgan muayyan islohotlar belgilab berilgan. U 2030-yilgacha yashil

iqtisodiyotga o'tish va yashil o'sishni ta'minlash bo'yicha Harakatlar rejasini qabul qildi, u yashil, barqaror va inklyuziv rivojlanishga erishish uchun mavjud ekologik va iqtisodiy muammolarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi.

O'zbekistonning Iqtisodiy taraqqiyot va qashshoqlikni qisqartirish vazirligi hamda boshqa davlat idoralari bilan hamkorlikda Jahon bankining yaqinda tayyorlangan hisobotida mamlakatning yashil iqtisodiyotga o'tishdagi muammolari va imkoniyatlari tahlil qilingan.

U eng dolzarb ekologik va boshqa xavflarni aniqlaydi, shuningdek, siyosatga o'zgartirishlar va harakatlarni tavsiya qiladi. Ulardan ba'zilar energiya samaradorligi bo'yicha chora-tadbirlar va landshaftlarni tiklash dasturlari kabi bir vaqtning o'zida iqtisodiyot va atrof-muhitga foyda keltiradi. Ushbu maqola hisobotning ba'zi xulosalarini umumlashtiradi.

O'zbekiston resurslarini boshqarishni yaxshilashiga to'g'ri keladi. Mamlakatning resurs samaradorligi Yevropa Ittifoqi va boshqa yuqori o'rta daromadli mamlakatlarnikidan ancha past.

O'zbekistonda suvdan foydalanish, ayniqsa, samarasiz, mamlakatning yalpi ichki mahsulot birligiga to'g'ri keladigan energiya sarfi Yevropa va Markaziy Osiyo mintaqasidagi o'rtacha ko'rsatkichdan qariyb uch baravar va qo'shni Qozog'istonnikidan ikki baravar yuqori.

Shu bilan birga, shahar va sanoat manbalaridan havoning zarrachalari bilan ifloslanishi shamol tomonidan urilgan qum va buzilgan yerlarning changlari bilan kuchayadi.

Aholining salmoqli qismi muntazam ravishda zararli deb hisoblangan havo sifatiga duchor bo'ladi.

O'zining yashil ambitsiyalarini qondirish uchun O'zbekiston uchta vaqt oralig'ida: shoshilinch, yaqin va uzoq muddatli davrga bo'lingan ushbu va boshqa muammolarni hal qilishi kerak.

Mamlakatning qishloq xo'jaligiga yo'naltirilgan iqtisodiyoti va aholi zich joylashgan hududlarda havoning bosqichma-bosqich yomonlashishini hisobga olgan holda, uning eng dolzarb yashil ustuvorliklari havo sifatini yaxshilash, yer va suvdan barqaror foydalanish bo'ladi.

Bunga landshaftni tiklash, suvni samarali boshqarish va havo ifloslanishini kamaytirish choralari orqali erishish mumkin.

Yerdan barqaror foydalanish O'zbekistonda kengayishi kerak bo'lgan muhim amaliyotdir. Iqlimga asoslangan qishloq xo'jaligi amaliyotlari erdan foydalanish barqarorligini yanada oshiradi.

Uzoq muddatda mamlakat qishloq xo'jaligidan qimmatroq, yaxshi haq to'lanadigan tarmoqlarga o'tishni ta'minlasa yaxshi bo'lardi. Buning uchun qishloq xo'jaligi ishchi kuchining bir qismini, xususan, eng zaif ayollar va yoshlarning qayta malakasini oshirish kerak.

Suv narxlarini belgilash va sug'orish uchun investitsiyalar orqali suvdan foydalanish samaradorligini oshirish eng katta ustuvor vazifa bo'lishi kerak, suvdan foydalanishning ma'lum chegaralari ushbu yangi ustuvorliklarning bir qismidir.

Kam uglerodli oqilona siyosat O'zbekistonda kam uglerodli energiya va energiya samaradorligiga o'tish uchun zarur rag'batlarni beradi.

Xalqaro valyuta jamg'armasi va Jahon bankining uglerod narxini baholash vositasi tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda uglerod narxi qo'shimcha fiskal daromad sifatida YIMning 5 foizigacha bo'lishi mumkin, bu yashil loyihalarni moliyalashtirish yoki uy xo'jaliklariga iqtisodiy ta'sirni yumshatish uchun ishlatilishi mumkin.

Bundan tashqari, ish o'rinlarini yaratish va resurslarni qayta joylashtirish strategiyalari yashil o'tishning ba'zi ijtimoiy xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi.

Global yashil o'tish yangi ish o'rinlari yaratish va ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun katta imkoniyatlar yaratadi va O'zbekiston bu imkoniyatlardan foydalanish uchun yaxshi mavqega ega.

Ish joylari va atrof-muhit natijalarini optimallashtiradigan sohalar qatoriga sog'liqni saqlash, ta'lim, moliya va iqlimga mos konchilik kiradi.

Mamlakatdagi eng yirik bandlik sohasi bo'lgan qishloq xo'jaligi qimmatroq sanoatga o'tish va ekotizim xizmatlari yordamida yerdan foydalanishni optimallashtirish orqali yanada ko'proq yashil ish o'rinlarini ta'minlash va turmush darajasini yaxshilash salohiyatiga ega.

Bundan tashqari, qayta tiklanadigan energiya manbalari va boshqa innovatsion texnologiyalarga asoslangan, xuddi shunday yashil salohiyatga ega bo'lgan tarmoqlarning kengroq ro'yxati qo'shimcha tahlilga loyiqdir.

Yashil iqtisodiyotga o'tish muvaffaqiyatini ta'minlash uchun davlat sektori va yashil moliyani jalb qilish juda muhimdir.

Siyosiy chora-tadbirlar yashil sektorda yangi ish o'rinlarini yaratish orqali ijtimoiy xarajatlarni kamaytirish bilan birga moliyalashtirishdagi bo'shliqni bartaraf etishi kerak.

Bundan tashqari, siyosat eng ko'p zarar ko'rganlarni qayta tayyorlash, qayta joylashtirish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash imkonini berishi kerak.

Ushbu chora-tadbirlar O'zbekiston hukumati tomonidan Jahon banki ko'magida ishlab chiqilayotgan Uzoq muddatli dekarbonizatsiya strategiyasining bir qismi bo'lishi mumkin.

II. TADQIQOT METODOLOGIYASI:

1. Ekologik parametrlar bo'yicha solishtirishlar:

a) Qayta tiklanuvchi energiya manbalari

O'zbekistonda 2020-yildan boshlab qayta tiklanuvchi energiya manbalariga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Ma'lumotlarga ko'ra, 2020-yilda qayta tiklanuvchi energiyaning ulushi umumiy energiya iste'molining 5% ni tashkil qilgan. 2025 yilga kelib esa bu ko'rsatkichni 15% ga yetkazish maqsadi qo'yilgan.

Yil	Umumiy energiya iste'moli	Qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ulushi (%)
2020	100%	5%
2021	100%	7%
2022	100%	10%
2025(prognoz)	100%	15%

b) Chiqindilarni boshqarish

O'zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash darajasi past. 2020-yilda chiqindilarni qayta ishlash ulushi faqat 3% ni tashkil etgan. Bu ko'rsatkichni oshirish uchun hukumat tomonidan chiqindilarni qayta ishlashni rag'batlantiruvchi loyihalar ishlab chiqilmoqda. Bu borada davlat tomonidan 2025 yilgacha chiqindilarni qayta ishlash ulushini 15% ga oshirish maqsadi belgilangan.

Yil	Yillik chiqindilar hajmi (ming tonna)	Qayta ishlash ulushi (%)
2020	5000	3%
2021	5500	5%
2022	6000	7%
2025 (prognoz)	7000	15%

III. NATIJALAR

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tishning asosiy istiqbollari ekologik barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishning yangi manbalarini ochishdan iboratdir. Energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali mamlakat iqtisodiyoti ekologik izni kamaytirishi mumkin. Biroq, amaliyotni kengaytirish va yashil iqtisodiyotning samaradorligini oshirish uchun moliyaviy va texnologik infratuzilmani rivojlantirish zarur.

IV. XULOSA VA TAVSIYALAR

Yashil iqtisodiyotga o'tish O'zbekistonda ekologik barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishni yanada qo'llab-quvvatlash uchun eng muhim vositalardan biridir. Biroq, ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zaruriy infratuzilma, siyosiy voluntarizm va jamoatchilikning ekologik mas'uliyatini oshirish zarur. Buning uchun esa, jamiyat orasida ekologiyaga qaratilgan targ'ibot ishlarini kengaytirish va ushbu sohadagi volontroylar harakatini qo'llab-quvvatlash kerak. Undan tashqari, tuzilgan aniq strategiyalar asosida harakat qilish va muammolarga iloji boricha innovatsion yechimlar topish kerak bo'ladi.

Yashil iqtisodiyotga o'tish O'zbekistonda yangi iqtisodiy model yaratishning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylanishi mumkin. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagi talablar va takliflar muhim ahamiyatga ega:

1. **Siyosiy va Iqtisodiy Qo'llab-Quvvatlash:** Yashil iqtisodiyotga o'tish uchun davlat tomonidan aniq siyosat va iqtisodiy mexanizmlar ishlab chiqilishi kerak. Ular energiya samaradorligi, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va chiqindilarni boshqarish kabi sohalarga qaratilgan bo'lishi lozim.

2. **Moliyaviy Infratuzilma:** Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish uchun moliyaviy tizimni takomillashtirish zarur. Shu jumladan, yashil obligatsiyalar, davlat subsidiyalari va moliyaviy rag'batlantirishlar yaratish lozim.

3. **Texnologik Innovatsiyalarni Joriy Etish:** Yashil iqtisodiyot uchun samarali texnologiyalarni rivojlantirish va ularga oid ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash zarur. Bu, ayniqsa, energiya samaradorligi, qayta tiklanuvchi energiya va ekologik toza texnologiyalar sohalarida muhimdir.

4. **Jamoatchilikning Ekologik Mas'uliyatini Oshirish:** Yashil iqtisodiyotning muvaffaqiyati jamiyatning ekologik ongini oshirishga bog'liq. Maktablar, universitetlar va ommaviy media orqali ekologik ta'limni kuchaytirish va jamoatchilikni faol qatnashishga undash zarur.

5. **Mahalliy va Global Hamkorlik:** Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida xalqaro tashkilotlar va rivojlangan mamlakatlar bilan hamkorlik qilish, texnologik transferlarni amalga oshirish va global ekologik tashabbuslarda ishtirok etish juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 02.12.2022 yildagi PQ-436-son <https://lex.uz/docs/-6303230>
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori 04.10.2019 yildagi PQ-4477-son <https://lex.uz/docs/-4539502>
- Xudoyberganov, A. (2020). "Yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish". Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti.
- Mustaqimov, B. (2022). "O'zbekistonda energiya samaradorligi va yashil iqtisodiyot". Toshkent: "EcoEnergy" nashriyoti.
- UNDP (2023). "O'zbekistonda ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun siyosat tavsiyalari". BMT Taraqqiyot dasturi.
- World Bank (2021). "Green Economy: Perspectives and Challenges in Central Asia".